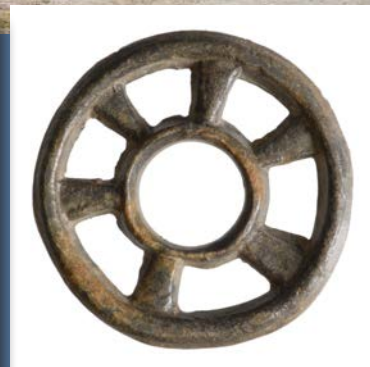




Sporen van 12^{de}-eeuws Zwaag

Archeologisch onderzoek op het perceel
Dorpsstraat 176 in Zwaag, gemeente Hoorn



C.P. Schrickx

Sporen van 12^{de}-eeuws Zwaag

Archeologisch onderzoek op het perceel Dorpsstraat 176
in Zwaag, gemeente Hoorn

C.P. Schrickx

Colofon

West-Friese Archeologische Rapporten 59

Titel: Sporen van 12^{de}-eeuws Zwaag
Archeologisch onderzoek op het perceel Dorpsstraat 176 in Zwaag,
gemeente Hoorn

OM-nummer: 56270

Projectnummer: 368

Opdrachtgever: Dhr. H.J.J. van der Laan

Coördinaten: 133736.07 / 520085.36
133746.00 / 520064.04
133727.01 / 520081.14
133736.82 / 520060.04

Auteur: C.P. Schrickx (senior-archeoloog, Archeologie Hoorn)

Redactie: M.H. Bartels (senior-archeoloog, Archeologie Hoorn)

Veldwerk: C.P. Schrickx
D.M. Duijn (archeoloog, Archeologie West-Friesland)
M. Kossen (archeoloog/veldtechnicus, Archeologie West-Friesland)
A. Weel (veldmedewerker, Archeologie West-Friesland)
Renee Stroomer (stagiair)
Wouter Kuip (stagiair)

Determinatie vondsten: C.P. Schrickx

Fotografie objecten: C.P. Schrickx

Digitalisering tekeningen: C.P. Schrickx

© Archeologie West-Friesland, 2013

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteurs.

De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

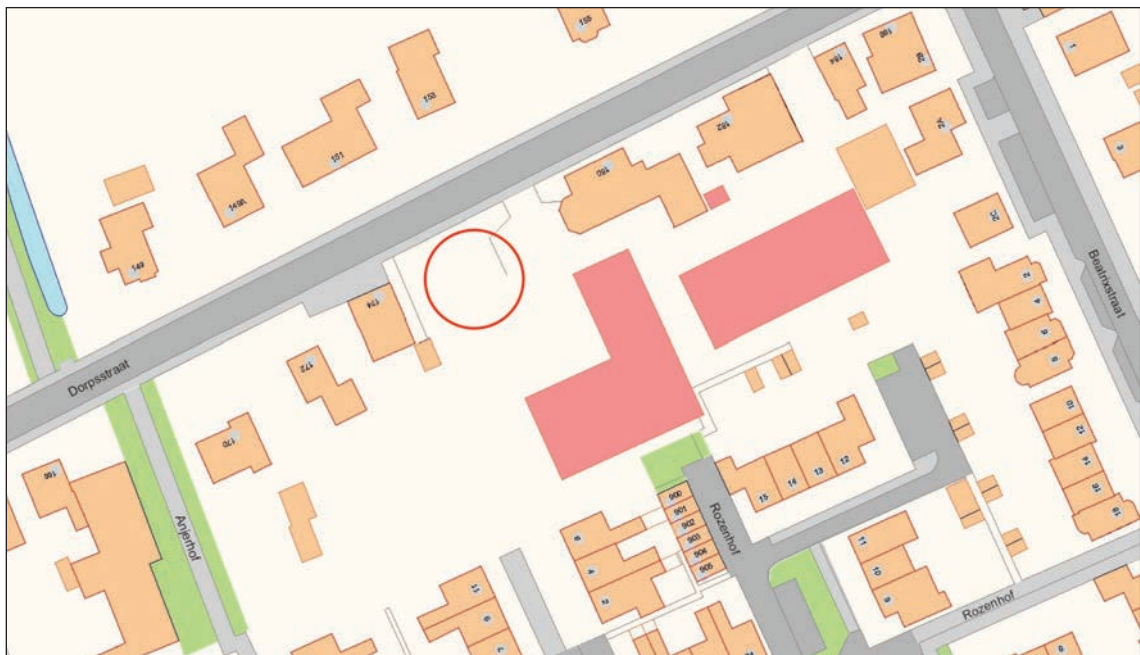
Inhoudsopgave

1 Inleiding	3
2 De onderzoekslocatie	5
2.1 Geologie en landschap	5
2.2 Historische achtergrond	6
2.3 Historische ontwikkeling plangebied	11
2.4 Bekende archeologische waarden	11
2.4.1 Archeologisch onderzoek in Zwaa	11
2.4.2 Vedtoets	12
3 Opzet en doel van het onderzoek	13
3.1 Onderzoeksopdracht	13
3.2 Methode	14
4 De resultaten	17
4.1 Fasering	17
4.2 Fase 0	17
4.3 Fase 1 (1150-1300)	17
4.3.1 Inleiding	17
4.3.2 De oudste sporen	18
4.3.3 Greppel	22
4.3.4 Ophogingslaag	25
4.3.5 Perceel Dorpsstraat 174	26
4.3.6 Conclusie	28
4.4 Fase 2	28
5 Beantwoording onderzoeksvragen	31
6 Synthese	33
Literatuur	35
Kaartbijlagen	
Bijlage 1 Alle sporen kaart	37
Bijlage 2 Profielen	39
Bijlagen determinatielijsten	
Bijlage 3 keramiek	41
Bijlage 4 metaal	44
Bijlage 5 overig	45

1. Inleiding

Op 8 en 9 april 2013 is door Archeologie Hoorn een archeologisch onderzoek uitgevoerd op het perceel Dorpsstraat 176 in Zwaag. De projectleiding was in handen van senior KNA-archeoloog drs. M.H. Bartels. Het veldteam bestond uit senior KNA-archeoloog drs. C.P. Schrickx, archeoloog drs. D.M. Duijn, archeoloog/veldtechnicus drs. M. Kossen en archeologisch medewerker A. Weel. Tevens is op 11 juni 2013 de aanleg van de bouwput op het belendende perceel Dorpsstraat 174 archeologisch begeleid door A. Weel en stagiairs Renee Stroomer en Wouter Kuip. De uitwerking van het onderzoek is verricht door C.P. Schrickx.

Het archeologisch onderzoek vond plaats in opdracht van dhr. H.J.J. van der Laan. De aanleiding werd gevormd door de nieuwbouw van twee woningen. Perceel Dorpsstraat 176 lag sinds enige jaren braak. De bouwwerkzaamheden zouden de eventueel aanwezige archeologisch waardevolle resten verstoren. Om deze reden is d.d. 18-10-2011 door Archeologie Hoorn een Archeologische Quicksan opgesteld.¹ Hierin is op basis van bekende archeologische waarden en historische gegevens een archeologische verwachting voor het perceel geformuleerd. Vanwege de ligging aan het dorpslint van Zwaag was er een hoge verwachting voor Middeleeuwse sporen en vondsten (12^{de}-16^{de} eeuw). De verwachting van archeologisch waardevolle resten uit de Nieuwe Tijd (17^{de}-19^{de} eeuw) werd laag geacht. Het perceel was afgaande op het historisch kaartmateriaal in deze periode niet bebouwd. Om de verwachting voor de Middeleeuwen te toetsen is op 1 juni 2012 door Archeologie Hoorn een veldtoets d.m.v. boringen uitgevoerd. Op basis van deze boringen is geconcludeerd dat op het terrein mogelijk een Middeleeuwse terp ligt. Op basis van de Archeologische Quicksan en de veldtoets is door Archeologie Hoorn geadviseerd om de bouwcontour van de geplande nieuwbouw op perceel Dorpsstraat 176 op te graven. Voor de uitvoering van de opgraving is d.d. 28-3-2013 een Programma van Eisen (PvE) opgesteld. Het archeologisch onderzoek is conform dit PvE uitgevoerd.



Afb. 1 Het plangebied (rode cirkel) op de huidige kadastrale kaart van Zwaag

1 Schrickx 2011.

In dit rapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek op perceel Dorpsstraat 176 in Zwaag weergegeven (OM-nummer 56270, Project 368). De rapportage bestaat uit twee delen. In het eerste deel worden de fysisch-geografische achtergrond en de historische gegevens uiteengezet. In het tweede deel van dit rapport worden de aangetroffen sporen en het verzamelde vondstmateriaal geanalyseerd met het oog op de beantwoording van de onderzoeksvragen zoals in het PvE geformuleerd.

De rapportage volgt de eisen die daaraan worden gesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.2 en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn / West-Friesland, versie 2009.

2. De onderzoekslocatie

2.1 Geologie en landschap (C. Soonius en C.P. Schrickx)

Tot circa 3800 voor Chr. was West-Friesland vrij toegankelijk voor de zee. De toenmalige kust bestond voornamelijk uit zandige wadplaten waartussen een groot aantal west-oost georiënteerde geulen lag. Meer landinwaarts gingen de zandige platen over in lagunes waarin klei werd afgezet. Een groot deel van West-Friesland lag in dit lagunaire gebied.² De sedimenten die in deze periode zijn afgezet, worden gerekend tot de oudste afzettingen van de Beemster Afzettingen (voorheen Calais II en III, tegenwoordig: Laagpakket van Wormer).

Rond 3800 voor Chr. ontstonden aan de kust van Noord-Holland op de zandige wadplaten strandwallen die de kust langzaam afsloten. De zee kon vanaf deze periode alleen nog via enkele zeegaten in het achterland doordringen. Via het zeegat van Bergen drongen getijdengeulen West-Friesland binnen. Buiten de invloedsfeer van deze geulen vond geen sedimentatie plaats en vormde zich veen. Binnen de invloedsfeer van deze getijdengeulen vond afzetting van zand en klei plaats. Het grovere, zandigere materiaal sedimenteerde in en direct naast de geul. Het zwaardere en kleiiger materiaal werd bij overstromingen verder van de geul afgezet.

Tussen 3800 en 1400 voor Chr. verlegden de getijdengeulen enkele malen hun loop, waardoor de ondergrond van West-Friesland een zeer ingewikkelde opbouw heeft. Deze opbouw, en de geologische geschiedenis, is door De Mulder en Bosch ontrafeld en systematisch beschreven. Volgens deze reconstructies heeft Enkhuizen in een kweldergebied gelegen. De mariene afzettingen die in Enkhuizen direct onder de bouwvoor liggen behoren tot het Laagpakket van Wormer. Grote getijdengeulen zijn vermoedelijk niet actief geweest. Buiten de actieve delen van het zeegat vond veengroei plaats (behorend tot het Hollandveen Laagpakket).

Rond 1500 voor Chr. sloot het zeegat van Bergen en werden de geulsystemen in West-Friesland minder actief. Na het droogvallen van de geulen vond als gevolg van differentiële inklinking van de verschillende afzettingen een omkering (inversie) van het reliëf plaats. De aanvankelijk laaggelegen kreekbeddingen en oevers zakten minder in dan de aanvankelijk hooggelegen kwelders.

Buiten de actieve geulen had vanaf circa 3800 voor Chr. in heel West-Friesland continu veenvorming plaatsgevonden, waardoor grote veenkussens waren ontstaan. Op het moment dat de laatste actieve geulen verlandden, verdwenen ook deze onder een dik pakket veen. Op en rond de veenkussens waren alleen nog kleine veenstroompjes actief. Deze voerden het water uit de veenkussens af naar lager gelegen delen.

De bewoning in West-Friesland in de Midden- en Late-Bronstijd (1500 tot 800 v. Chr.) concentreerde zich op de flanken van deze geulruggen en op de kwelders.³ Door toenemende vernatting werd West-Friesland rond 800 v. Chr. verlaten. Tot het ontstaan van de handelsplaats Medemblik omstreeks 700 n. Chr. was het gebied vermoedelijk onbewoond.⁴

In de Middeleeuwen was West-Friesland bedekt met een dik veenpakket. Door het ontstaan van de Zuiderzee in de 11^{de} en 12^{de} eeuw werd de invloed van de zee aan de oostzijde van Noord-Holland aanzienlijk groter: de zee sloeg grote stukken land langs de kust weg en de Hollandse binnenmeren ontstonden. Het ontstaan van de Zuiderzee, gecombineerd met een

² De Mulder/Bosch, 1982.

³ IJzereef/Van Regteren Altena, 1991; Roessingh/Lohof, 2011.

⁴ Besteman 1990, 107.

gemiddelde stijging van de temperatuur, zorgde voor een natuurlijke ontwatering van het West-Friese veenpakket en gunstige condities voor ontginning. De eerste ontginningen in West-Friesland dateren uit de 8^{ste} eeuw en vonden plaats rond Medemblik. Van de 10^{de} tot en met de 12^{de} eeuw werd het overige deel van West-Friesland ontgonnen. Het gebied werd geschikt gemaakt voor bewoning en landbouw door op systematische wijze sloten door het veen heen te graven, waardoor het veen ontwaterde. Door de ontwatering oxideerde het veen en klonk het veenpakket in, met een geleidelijke daling van het maaiveld als gevolg. Het land werd hierdoor kwetsbaar voor inbreuken van de zee en overstromingen.⁵ De bewoners van West-Friesland probeerden dit gevaar te verkleinen door dijken aan te leggen. Deze verschillende losse dijken werden met elkaar verbonden, waardoor West-Friesland vanaf circa 1250 werd beschermd door één lange dijk: de Westfriese Omringdijk. Deze dijk is in de eeuwen hierna nog diverse malen doorgebroken, waardoor land afsloeg en klei en zand werd afgezet. De loop van de Omringdijk is in de loop der eeuwen sterk gewijzigd. Door het verdwijnen van het voorland (het land dat voor de dijk lag) verzwakte de dijk, waardoor deze op een groot aantal plaatsen moest worden teruggelegd door middel van inlaagdijken. De huidige Omringdijk bevat hierdoor slechts in een aantal dijkvakken nog de originele 12/13^{de}-eeuwse kern.⁶

Om het gebied binnen de Omringdijk droog te houden moest dagelijks water in zee worden geloosd. In eerste instantie gebeurde dit tijdens eb via spuisluizen in de dijk. Door de aanhoudende daling van het maaiveld was dit na verloop van tijd niet meer mogelijk. De introductie van de poldermolen in Holland in het begin van de 15^{de} eeuw was een antwoord op dit probleem. De oudste vermelding van de watermolen aan het eind van de Holenweg bij de Westfriese Omringdijk (nu locatie Willemsweg) dateert uit 1483.⁷ Wanneer deze molen is gebouwd, is onbekend. Het gebied van Zwaag waterde via deze molen af op de Zuiderzee.

2.2 Historische achtergrond

Zwaag maakt deel uit van Drechterland, het oostelijke gedeelte van West-Friesland. Besteman heeft gepoogd de structuur en chronologie van de ontginningen van noordoostelijk West-Friesland te reconstrueren.⁸ De ontginningen begonnen kleinschalig in het gebied rondom Medemblik, Wervershoof en Andijk in de 8^{ste} eeuw. Het grootste gedeelte van Drechterland werd ontgonnen in de periode vanaf de 10^{de} tot en met 12^{de} eeuw. De huidige dorpen aan de Streekweg (Westwoud, Hoogkarspel, Lutjebroek, Grootebroek, Bovenkarspel, Enkhuizen en Gommerskarspel) kwamen volgens Besteman pas in de 13^{de} eeuw tot stand. De oorspronkelijke 11^{de}/12^{de}-eeuwse nederzettingen lagen meer noordelijk. Diverse van deze oude locaties zijn dankzij opgravingen en waarnemingen bekend. Met het verlengen van de ontginningen in zuidelijke richting zijn de nederzettingen verplaatst. Deze nederzettingsstructuur wijkt geheel af van die van de cope-ontginningen (contractontginningen) in het Hollands-Utrechtse veengebied. Archeologisch onderzoek van de laatste decennia heeft aangetoond dat de bewoning aan de Streekweg teruggaat tot in ieder geval eind 12^{de} eeuw. Dit geldt ook voor Zwaag.

De naam Zwaag kan in de historische bronnen zowel voor het dorp als voor de banne gebruikt worden. Een banne is een rechtsgebied waarover een college van schout en schepenen recht

5 Besteman 1990, 93-96.

6 Boon 1991, 78-114.

7 Schrickx 2010, 50-51.

8 Besteman 1988, 327-368.

sprak. In de literatuur wordt soms verondersteld dat de banne Zwaag aanvankelijk veel groter was. Dit berust op een vergissing. De banne Zwaag is nooit van grootte gewijzigd. Op sommige kaarten wordt wel een *Zwaecher kogge* vermeld die veel groter is dan de banne Zwaag. Dit was een van de benamingen om de kogge (aantal bannen) waartoe de bannen Hoorn, Zwaag, Westerblokker, Oosterblokker, Westwoud, Binnenwijzend, Hoogkarspel en Wervershoof behoorden aan te duiden en had geen enkele juridische status. De "Zwaecher kogge" was slechts een naam voor deze kogge die een kaartenmaker heeft toegekend. Een samenhangende vergissing is dat Hoorn in de ban van Zwaag zou zijn ontstaan. Deze misvatting komt voort uit de kroniek van Velius. Velius veronderstelt hierin dat Hoorn in een andere banne is ontstaan. Pols, die de keuren en stadsrechten van diverse West-Friese plaatsen heeft uitgezocht, poneert vervolgens de stelling dat Hoorn in de banne van Zwaag is ontstaan. Bannengrenzen en ontginningseenheden vallen in Drechterland in alle gevallen samen. Hoorn is een aparte ontginningseenheid en dus ook vanaf het begin een aparte banne.

Zwaag wordt voor het eerst vermeld in een document waarin paus Innocentius IV (1243-1254) de St. Nicolaasabdij te Hemelum (bij Stavoren in Friesland) met al zijn rechten en bezittingen in Benningbroek, Hoogkarspel, Sijbekarspel, Lutjebroek, Grootebroek, Oostwoud, Midwoud, Twisk en Zwaag (*Swage*) onder zijn bescherming neemt.

In 1311 wordt Zwaag opnieuw in een bron genoemd. In een bewaard gebleven baljuwsrekening van Medemblik uit dat jaar worden de inkomsten uit boetes uit alle bannen van West-Friesland opgesomd. In de banne *Svaech* worden zes namen vermeld die een boete krijgen, namelijk *Poulus*, *Wouter van der Carne*, *Gherd Jutten man*, *Abben erfnamen*, *Voppe Witmaer* en *Ludolf*. Dit zijn de oudste namen van inwoners van Zwaag die we kennen. In een akte van enkele jaren later wordt de pastoor van de parochiekerk vermeld. De akte dateert uit 1317 en handelt over een schenking van heer Willem *pape van Swaagh* van goederen aan de abdij van Egmond.⁹ Een interessante bron dateert uit 1339. Hierin wordt per banne van West-Friesland de oppervlakte, de waarde van de grond en het aantal mannen opgesomd. Het stuk is getiteld "Dit es die grote van al den lande van Vriesland" en wordt door Van Mieris ingedeeld na een akte van 15 maart 1339.¹⁰ Van belang is het stuk vanwege het aantal mannen dat bij iedere banne wordt vermeld. Voor Zwaag wordt een aantal van 53 mannen genoemd. Lesger stelt dat het aantal mannen niet het aantal weerbare mannen betreft, maar het aantal huishoudens dat ieder één man moest leveren voor het dijkonderhoud.¹¹ Dit zou betekenen dat Zwaag in die tijd uit ongeveer 53 huizen bestond. Uitgaande van een gemiddelde van 5 personen per huishouden levert dit een inwonertal van ruim 265 personen op.¹²

De inwoners van Zwaag verzochten in 1406 aan de graaf van Holland de vrijheid van Hoorn te laten uitstrekken over de banne van Zwaag. De vrijheid was een gebied dat onder het poortrecht van een stad viel. Bij de verlening van stadsrechten in 1356 aan Hoorn was de omvang van de vrijheid vastgelegd. In de loop de 14de eeuw werd deze vrijheid uitgebreid binnen de banne Hoorn totdat deze zich uitstreckte tot aan de banne Zwaag. Voor de inwoners van Zwaag was het verzoek deze vrijheid te vergoten heel logisch. Inmiddels hadden de dorpen Grootebroek, Bovenkarspel, Lutjebroek en Hoogkarspel - die nauwelijks groter waren dan Zwaag - stadsrechten verworven. Zwaag was waterstaatkundig nauw met Hoorn verbonden. Ze waren met elkaar "gewatert ende gesluyt". Voor de graaf was de verlening van stadsrechten een

9 Kok 1958 40-41.

10 Van Mieris 1753, 606-608.

11 Lesger 1990, 217-219.

12 Schrickx 2010, 29.

manier om zijn inkomsten te vergroten. Stadsrechten werden alleen verleend tegen betaling. Graaf Willem VI besloot aan het verzoek gehoor te geven en verenigde Zwaag op 19 juli 1406 onder het stadsrecht van Hoorn. De acte bevindt zich in het Nationaal Archief in Den Haag.¹³ Voor de inwoners van Zwaag was dit een zeer gunstig besluit. De inwoners vielen voortaan onder het poortrecht. De dertien rijksten van Zwaag kregen het recht ieder jaar een raad (burgemeester) te kiezen. Daarnaast zouden door de schout ieder jaar twee schepenen benoemd worden. De notabelen van Hoorn waren minder tevreden, vermoedelijk uit angst dat de inwoners van Zwaag zich gingen bemoeien met zaken die alleen Hoorn aangingen. Zij klaagden zich bij de graaf, maar vonden geen gehoor bij hem. De graaf antwoordde op 24 november 1406 dat de inwoners van Zwaag nu hetzelfde poortrecht als de inwoners van Hoorn hebben en dus volkomen gelijkwaardig zijn.¹⁴ Daarnaast werd vastgelegd dat de twee schepenen en burgemeester (raad) uit Zwaag gezamenlijk zitting zouden hebben met hun collega's uit Hoorn. In hoeverre ze werkelijk een gelijkwaardige positie hadden, is zeer de vraag, maar hierover zijn geen concrete gegevens bekend. Lang verliep alles goed, tot in 1505 een conflict tot uitbarsting kwam.¹⁵ De inwoners van Zwaag, onder leiding van Pieter Veerzen, meenden recht te hebben op een schepen in de raad van Hoorn en vochten dit voor het hof in Den Haag aan. Ze werden in het ongelijk gesteld en lieten de zaak in hoger beroep voorkomen voor de Grote Raad van Mechelen. Het Hof deed uitspraak op 2 oktober 1506 en verwierp hun klacht. De inwoners van Zwaag werden veroordeeld de proceskosten te betalen "zoo dat veele van de voornaamste huisluiden, die hunne middelen tot het uytvoeren van 't proces verbonden hadden, zich op 't einde kaal en berooit vonden".¹⁶

Zwaag bleef in de daaropvolgende eeuw een dorp van bescheiden omvang. In het oudst bewaard gebleven schotboek van Hoorn uit circa 1430 wordt ook het aantal schotplichtigen in Zwaag vermeld.¹⁷ In een schotboek werd bijgehouden wie schot (een soort vermogensbelasting) moest betalen, of men betaald had en werden schotplichtigen bijgeschreven of uitgeschreven. In Zwaag worden ongeveer 86 schotplichtigen vermeld.¹⁸ Op basis hiervan kan een schatting van de bevolkingsomvang gemaakt worden. In een huis konden meerdere schotplichtigen wonen. Bij de bestudering van een Edams schotboek uit 1462 is gebleken dat er in die plaats ongeveer 1,5 schotplichtigen per huis waren. Dit zou betekenen dat 86 schotplichtigen ongeveer 57 huizen representeren, oftewel ongeveer 288 inwoners.¹⁹ In een eeuw tijd is het aantal huizen en de bevolkingsomvang van Zwaag vrijwel constant gebleven.

We beschikken over een uniek beeld van de bevolking van Zwaag omstreeks 1483 dankzij een combinatie van de kladgegevens van de schotplichtigen en poortersopgaven uit het Oud Archief Hoorn.²⁰ Uit de gegevens kan worden afgeleid dat in Zwaag 66 huizen en 162 bedden aanwezig waren. Dat houdt in dat Zwaag ruim 323 inwoners kende. Per huishouden werden gemiddeld 5,4 koeien gehouden. Slechts enkele personen hadden mer dan 10 koeien en die behoorden tot de rijkste inwoners van het dorp. De inwoners konden niet uitsluitend van de veeteelt rondkomen en zullen seizoensgebonden ander werk hebben gedaan.

13 NA Leen- en Registerkamer van Holland, inv.nr. 55, fol. 38. Zie voor een volledige transcriptie: Schrickx 2010, 30-31.

14 NA Leen- en Registerkamer van Holland, inv.nr. 306, fol. 111-112.

15 Van Heussen 1721, 472.

16 Van Heussen 1721, 472.

17 Transcriptie C. Schrickx.

18 Exclusief de na 1430 ingeschrevenen.

19 Schrickx 2010, 32.

20 Schrickx 2010, 36-42.



Afb. 2 Kaart van Dou uit ca. 1651-1654 met binnen de rode cirkel de onderzoekslocatie aan het dorpslint van Zwaag

Belangrijke bronnen voor Zwaag zijn ook de Enqueste uit 1494 en de Informacie uit 1514, beide opgesteld door de Staten van Holland om de economische draagkracht van Holland te bepalen.²¹ Vermeld staat dat de inwoners ook aan haringvisserij deden. Uit de stukken krijgen we een beeld van de verhoudingen van het grondbezit in de banne Zwaag. Slechts ruim 22% van de grond was in bezit van inwoners van Zwaag. Diverse kloosters bezaten ruim 15% van de grond. Vooral klooster Nieuwlicht in Westerblokker bezat veel grond in Zwaag (43

²¹ Schrickx 2010, 42-44.

morgen grond). Het karthuizerklooster van Amsterdam had diverse landerijen (15 morgen). De verschillende bezittingen zijn moeilijk precies te localiseren. De locatie werd aangeduid door het noemen van belendingen of toponymen die niet meer bestaan. In de bronnen komen onder andere voor: het Armen Kinderenlant, het Gappelant, het Botterwoudt, het Soutmanswout en het Goudsmitsland.

Voor de 16^{de} eeuw beschikken we over de kohieren van de 10^{de} penning.²² In 1558 waren er 114 huizen in Zwaag. Dat komt overeen met een inwonertal van ongeveer 570 personen. In de stukken klagen de inwoners over de hoge lasten aan de dijken, wegen, watermolens, sluizen, sluistochten en binnenwateren die zij moesten onderhouden.

Op de kaart van Johannes Dou uit de jaren 1651-1654 staan 75 huizen langs de Dorpsstraat afgebeeld (afb. 2). Daarnaast staan er 16 huizen langs de zuidzijde van de Zwaagdijk, 8 huizen aan de noordzijde van de Bangert, 1 huis aan de oostzijde van het Keern en en 1 huis en een molen (met bijbehorend huis) aan de noordzijde van de Wijzend. In totaal zijn dit 103 huizen. Dit zijn 11 huizen minder dan het aantal dat in 1558 wordt genoemd.

Tijdens de Omwenteling van 1795 maakte Zwaag zich los van Hoorn. Het dagelijks bestuur bleef gevormd worden door drie personen: een president (later maire genoemd) en twee



Afb. 3 Op de kaart van Dou uit ca. 1651-1654 is het onderzoeksgebied (binnen de rode contour) vermoedelijk onbebouwd

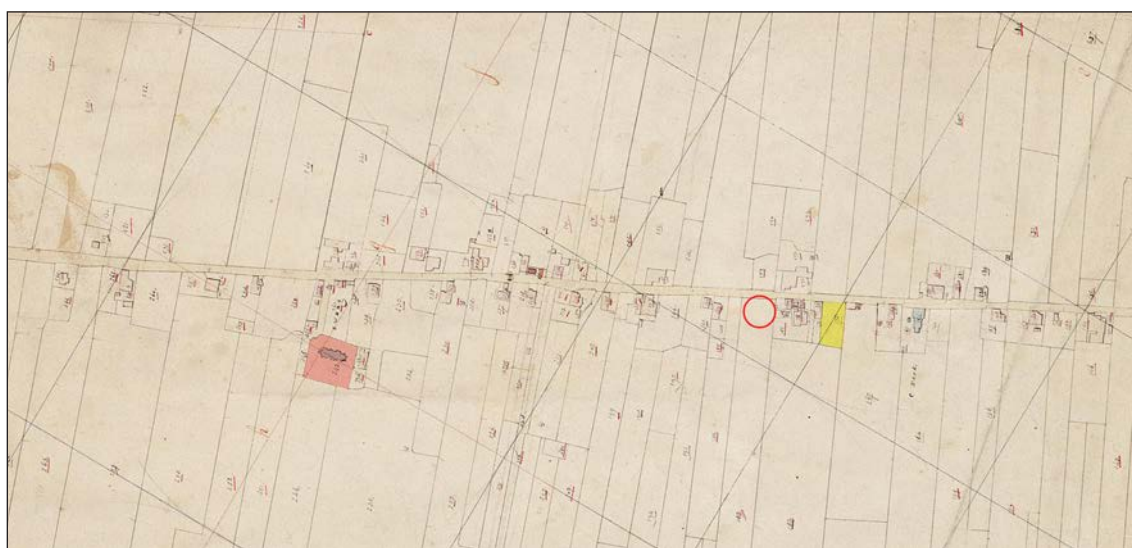
22 Schrickx 2010, 46-50.

vrede makers. Tijdens de Franse tijd kwam een volledige bestuurlijke herindeling tot stand. Op 21 oktober 1811 werd bepaald dat Zwaag vanaf 1 januari 1812 samen met Hoog en Laag Zwaagdijk een gemeente zou gaan vormen. Geografisch was dit een zeer onlogische maatregel. Pas vanaf 1 januari 1868 werd Hoog en Laag Zwaagdijk weer van Zwaag afgescheiden. Zwaag bleef een volledig zelfstandige gemeente tot 1 januari 1979 toen Zwaag bij de gemeente Hoorn werd gevoegd.

2.3 Historische ontwikkeling plangebied

De kaart van Johannes Dou uit circa 1651-1654 geeft voor het eerst een beeld van de bebouwing van Zwaag. Helaas is het niet altijd mogelijk de weergegeven huisplaatsen aan huidige percelen te koppelen, waardoor voorzichtig moet worden omgesprongen met het trekken van conclusies ten aanzien van de bebouwing op percelen. Bij plotten van de kaart van Dou onder de huidige kadastrale kaart valt het plangebied precies in een onbebouwd stuk (afb. 3). Het lijkt er dus op dat er in de 17^{de} eeuw geen huis op dit perceel stond. Uit de kaart blijkt dat waarschijnlijk wel een huis of boerderij op perceel Dorpsstraat 174 aanwezig was.

Kaarten die een betrouwbaar beeld van de bebouwing geven in de tweede helft van de 17^{de} en 18^{de} eeuw bestaan niet. Pas in 1823 verkrijgen we voor het eerst inzicht in de bebouwing op de oudste kadastrale kaart. Deze is zeer goed onder de moderne kadastrale kaart te plotten. Perceel Dorpsstraat 176 was in 1823 een onbebouwd stuk land, met als eigenaar Jacob Ligthart (afb. 4). Uit de kaart blijkt dat verder dat wel een huis op perceel Dorpsstraat 174 stond.



Afb. 4 Op de kadastrale kaart van 1823 is het onderzoeksgebied (binnen de rode cirkel) onbebouwd. In rood is de kerk van Zwaag aangegeven, die van oorsprong uit de 12de eeuw dateert. In geel is een in 2009 uitgevoerde opgraving op perceel Dorpsstraat 186 weergegeven. Hierbij zijn sporen uit de 12de/13de eeuw gevonden

2.4 Bekende archeologische waarden

2.4.1 Archeologisch onderzoek in Zwaag

Binnen het dorpslint van Zwaag zijn diverse archeologische onderzoeken uitgevoerd. Een klein overzicht van de uitgevoerde waarnemingen en opgravingen en de eerste resultaten zijn in 2010 gepubliceerd.²³ Van een aantal recente onderzoeken is een archeologisch rapport

²³ Schrickx 2010, 21-28.

verschenen, namelijk: Dorpsstraat 66 (opgraving 2007)²⁴, Dorpsstraat 294 (opgraving 2008)²⁵ en Dorpsstraat 186 (opgraving 2009).²⁶

Een van deze onderzoeken heeft vlakbij de onderzoekslocatie plaatsgevonden, namelijk een kleine opgraving in 2009 op perceel Dorpsstraat 186 (project 308, OM-nr 34222). De resultaten van dit onderzoek geven een beeld van de te verwachten sporen en vondsten op de onderhavige onderzoekslocatie. De aangetroffen sporen en vondsten konden worden ingedeeld in drie fasen: fase 1 (1175-1300), fase 2 (1300-1700) en fase 3 (1700-heden). De meeste sporen dateren uit fase 1. Fase 2 heeft het meeste vondstmateriaal opgeleverd, hoewel ook dit in vergelijking tot andere vindplaatsen weinig is. Tot fase 3 behoren weinig sporen en vondstmateriaal. Hoewel relatief weinig sporen zijn gevonden, waren de sporen die zijn aangetroffen wel goed geconserveerd en weinig verstoord. Belangrijk was verder dat er aanwijzingen waren dat een terpje uit de 12^{de}/13^{de} eeuw ten zuiden van het onderzochte perceel aanwezig is, dus niet direct aan de Dorpsstraat maar op enige afstand daarvan verwijderd.

2.4.2 Veldtoets

Op vrijdag 1 juni 2012 is door Archeologie Hoorn een veldtoets d.m.v. boringen op perceel Dorpsstraat 176 uitgevoerd. Doel van deze veldtoets was om de aanwezigheid van een terplichaam aan te tonen. Er zijn negen boringen verricht op het onbebouwde perceel. Boring 1 t/m 7 zijn in een lijn haaks op de Dorpsstraat gezet. Boring 8 en 9 haaks op boring 2, ter hoogte van de toekomstige nieuwbouw. Uit de boringen blijkt dat er op het perceel vermoedelijk een terp aanwezig is. De bouwvoor en recent verstoorde laag (vermengd met bouwzand) varieert in dikte van 30 cm (boring 7) tot 70 cm (boring 3). Hieronder bevindt zich in 7 boringen een middeleeuwse ophogingslaag. De meeste fraaie ophogingslagen bevinden zich in boring 2 t/m 4 en 7. In boring 2, 4 en 7 zijn naast leembrokjes, spikkels houtskool en puin ook kogelpotscherfjes aangetroffen in deze laag. Boring 9 bevindt zich in een uitbraaksleuf van het gesloopte pand en is op 80 cm gestaakt. In boring 5 is geen ophogingslaag aangetroffen. De resultaten van de boringen lijken te duiden op een 12^{de}-13^{de} eeuwse terp die iets verder van de weg af ligt. Het aantreffen van relatief veel aardewerk in de boorkernen is uitzonderlijk en een goede indicatie voor bewoning.

24 Schrickx 2009a.

25 Schrickx 2009b.

26 Schrickx 2009c.

3. Opzet en doel van het onderzoek

3.1 Onderzoeksopdracht

In het Programma van Eisen is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die als leidraad bij het archeologisch onderzoek en de uitwerking daarvan hebben gefungeerd. Dit rapport tracht antwoord op deze onderzoeksvragen te geven. Hieronder worden de vragen met een korte toelichting weergegeven. Deze worden op basis van de opgravingsresultaten beantwoord in hoofdstuk 5.

Algemene vragen:

1. Zijn archeologische resten op het terrein aanwezig en uit welke periodes dateren deze?
2. Wijzen de eventueel aangetroffen aanwezige archeologische resten op de aanwezigheid van een middeleeuwse huisterp?

Specifieke vragen:

3. Wat is de datering van de oudste sporen en vondsten?

Toelichting: Het precieze moment van ontginning van de banne Zwaag en aanvang van de oudste bewoning is nog onderhevig aan discussie. Het tot nu toe onderzochte vondstmateriaal wijst op een datering omstreeks 1175, maar een iets hogere ouderdom is niet uitgesloten. Sporen en vondsten kunnen de datering van omstreeks 1175 onderbouwen dan wel weerleggen.

4. Valt op basis van de aangetroffen sporen de omvang van het oorspronkelijke perceel / huisterp te achterhalen? Hoe verhoudt zich deze omvang tot de opzet van de oorspronkelijke ontginningspercelen?

Toelichting: Bij de opgraving op perceel Dorpsstraat 66 is geconstateerd dat het oudste erf ongeveer 15,5 meter breed was en vermoedelijk ongeveer 40 meter diep. Hierbinnen lag een lage huisterp. Het is onbekend in hoeverre dit een 'standaard' maatvoering is.

5. Zijn sporen van een huis uit de 12^{de}/13^{de} eeuw aanwezig?

Toelichting: Sporen van huizen uit de ontginningsfase zijn tot nu toe in West-Friesland zeer weinig aangetroffen. Dit komt vermoedelijk deels door de eenvoudige houten constructie waarvan weinig in de bodem behouden blijft, deels door latere verstoringen en deels doordat nog weinig systematisch archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden. Ieder archeologisch onderzoek waarbij sporen van huisbouw uit deze fase worden aangetroffen, kan ons inzicht in de huisbouwtraditie in deze regio vergroten.

6. Kunnen op basis van de aangetroffen resten uitspraken gedaan worden onder de inrichting van het middeleeuwse erf?

Toelichting: De locaties van greppels, kuilen en waterputten zijn belang voor de reconstructie van de inrichting van het erf.

7. Zijn vondsten en sporen uit de periode van de 14^{de} tot en met de 16^{de} eeuw aanwezig? Wat zeggen deze over het gebruik van het terrein in deze periode?

Toelichting: Vermoedelijk was het terrein in deze periode onbebouwd, maar het terrein kan wel als erf zijn gebruikt. Sporen en vondsten uit deze periode zijn tot nu toe erg schaars binnen Zwaag.

8. Hoe verandert de inrichting van het terrein?

Toelichting: De archeologische onderzoeken aan de Dorpsstraat van Zwaag wijzen erop dat de aanvankelijk smalle percelen in de loop van de tijd zijn samengevoegd tot grotere erven door de demping van sloten.

9. Is vondstmateriaal aanwezig uit de 17^{de} en 18^{de} eeuw en wat vertelt ons dit over de bewoners van Zwaag?

Toelichting: Hoewel op het terrein in deze periode naar alle waarschijnlijkheid geen bebouwing aanwezig is, kan wel afval van bewoners van het belendende perceel in de bodem zijn beland. Dit materiaal is van belang voor het beeld van de materiële cultuur van Zwaag, in het kader van het thema stad en platteland.

3.2 Methode

Bij aanvang van de werkzaamheden zijn zes grondslagpunten met RD-coördinaten en een vast NAP-punt uitgezet. Tevens zijn de hoekpunten van de bouwcontour uitgezet.

Op het perceel zijn twee werkputten naast elkaar aangelegd.

Werkput 1 besloeg de westelijke helft van de geplande bouwcontour. De werkput had een lengte van ca. 17,5 meter en een breedte van ca. 5 meter.

Werkput 2 besloeg de oostelijke helft van de geplande bouwcontour. De werkput had een lengte ca. 16,5 meter en een breedte van ca. 4,5 tot 7,5 meter.

In beide werkputten kon worden volstaan met de aanleg van één vlak. Het volledige westprofiel van werkput 1 is gedocumenteerd. Tevens is een gedeelte van het noordprofiel van werkput 1 en is het noordprofiel van werkput vastgelegd. Tot slot zijn twee coupes (verticale doorsnede door een spoor) gezet.



Afb. 5 Werkput 1, kijkend richting het zuidoosten. Op de achtergrond de voormalige brandweerkazerne.

Als voornaamste beperking bij het onderzoek kan worden vermeld dat de sloop van de bebouwing een grootschaliger verstoring van de bodem tot gevolg blijkt te hebben gehad dan werd verondersteld. Grote delen van het opgegraven areaal bleken tot op het diepste niveau verstoord waarbij de tanden van de puinbak zich nog in de natuurlijke ondergrond aftekenden.

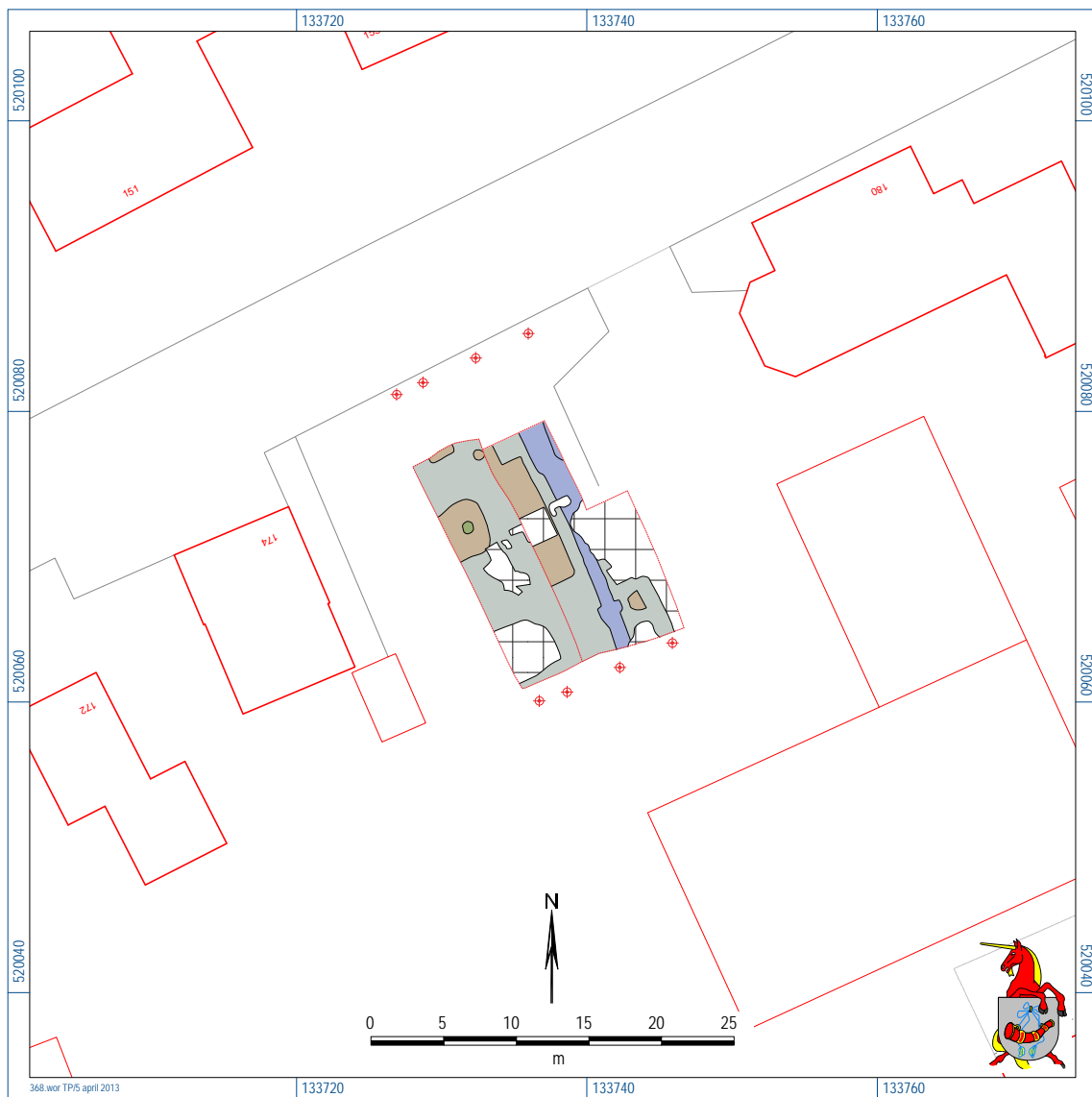
Alle sporen zijn op tekening vastgelegd op schaal 1:20. Het vondstmateriaal is met de hand en voor zover mogelijk per spoor verzameld. De vlakken en stortgrond zijn continu met een metaaldetector afgezocht.

Bij de uitwerking zijn de vondsten van keramiek en glas beschreven volgens het classificatiesysteem voor laat- en post-middeleeuwse keramiek en glas, beter bekend als het Deventer-systeem.

Het gravend onderzoek en de uitwerking hiervan zijn verricht volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.2 en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn / West-Friesland versie 2009.



Afb. 6 De grondsporen in het vlak van werkput 1 worden opgeschaafd, kijkend richting de Dorpsstraat



Afb. 7 De kadastrale kaart met daarop de opgravingstekening van perceel Dorpsstraat 176

4. De resultaten

4.1 Fasering

De bij de opgraving aangetroffen sporen zijn op basis van de stratigrafie, hun onderlinge samenhang en de datering van het bijbehorende vondstmateriaal ingedeeld in twee fasen. Vanwege het geringe aantal sporen worden al deze sporen weergegeven op één kaart in de kaartbijlagen: de alle-sporenkaart. De tekeningen van de profielen zijn op een apart kaartblad opgenomen.

Meest opvallende resultaat aan de opgraving is dat vrijwel alle sporen en vondsten te rekenen zijn tot de 12^{de} en 13^{de} eeuw. In totaal bevat de tellijst 256 scherven keramiek (exclusief het materiaal dat bij de begeleiding van de aanleg van de bouwput op perceel Dorpsstraat 174 is gevonden). Van deze scherven dateren 232 fragmenten uit de 12^{de} of 13^{de} eeuw (91%).²⁷ De overige scherven dateren vrijwel alle uit de 18^{de} of 19^{de} eeuw. Dat houdt in dat de periode van de 14^{de} tot en met de 17^{de} eeuw nagenoeg volledig ontbreekt. Dit is ook het geval bij de metaalvondsten. De in de historische inleiding veronderstelde afwezigheid van bebouwing in de 17^{de} eeuw wordt dus volledig bevestigd.

4.2 Fase 0

De werkputten zijn verdiept tot op de natuurlijke bodem (S10). Dit was een lichtgrijze zandige kleilaag, waarvan de bovenzijde op -1,20 NAP lag. De dikte van de kleilaag is niet vastgesteld. Een restant van een (veraarde) veenlaag op deze natuurlijke bodem was afwezig. De aanwezigheid van een dergelijke laag wordt soms als indicator voor een oude middeleeuwse huisplaats gezien.

Bij perceel Dorpsstraat 66 (waar een middeleeuws huisterpje aanwezig was) is wel een restant van een veenlaag aangetroffen. De natuurlijke bodem lag daar een stuk dieper dan bij Dorpsstraat 176, namelijk op ca. -1,60 NAP. De bovenzijde van de veraarde veenlaag lag op -1,50 NAP (ca. 10 cm dik). Bij Dorpsstraat 186 en Dorpsstraat 294 (eveneens een middeleeuws huisterpje) is geen restant van een veenlaag geconstateerd. De kleilaag lag op die locaties op ongeveer dezelfde diepte als bij Dorpsstraat 176. Er lijkt een samenhang te zijn tussen de afwezigheid van een veenlaag en de kreekruig die het dorpslint schuin kruist. Bij de locaties die zich bovenop deze rug bevinden, ontbreekt een veenlaag. Mogelijk heeft op de kreekruig nooit veen gegroeid of was slechts een dunne veenlaag aanwezig die al snel na de ontginning is verdwenen door ontwatering.

4.3 Fase 1 (1150-1300)

4.3.1 Inleiding

Binnen de sporen en vondsten die worden gerekend tot fase 1 valt een onderscheid in drie vondstcomplexen te maken.

Het eerste complex omvat een drietal sporen (S01, S02 en S03) en een ophogingslaag uit de 12^{de} eeuw. Uit deze sporen en laag zijn in totaal 154 scherven verzameld, oftewel 67% van het totaal aantal scherven van fase 1. Dit materiaal laat zich dateren in de tweede helft van de 12^{de} eeuw.

Het tweede complex omvat een greppel (S12) met bijbehorend vondstmateriaal. Hieruit komen 41 scherven (18% totaal aantal scherven fase 1). Dit materiaal dateert uit de tweede helft van

²⁷ Dit aantal is inclusief 7 scherven die als opspit in de bovenlaag zijn aangetroffen (V01 en V13).

de 12^{de} en begin van de 13^{de} eeuw.

Het derde complex is een dik ophogingspakket op het terrein. Deze is opgebracht toen de sporen S01-S03 reeds waren gevormd en de greppel was gedempt. Hieruit zijn slechts 18 scherven tevoorschijn gekomen (8% totaal aantal scherven fase 1).

	S1	S2	S3	S9/S15	S12	S6/S7/S8	overig ME	totaal
kogelpot-aw	4	1	31	10	25	18	3	92
Pingsdorf-aw	5	0	53	3	1	5	3	70
Paffrath-aw	0	0	26	7	9	1	1	44
Maaslands aw	3	0	10	1	5	2	1	22
roodbakkend	0	0	0	0	0	2	0	2
proto-steengoed	0	0	0	0	1	0	0	1
bijna-steengoed	0	0	0	0	0	0	1	1
totaal	12	1	120	21	41	28	9	232

Tabel 1 Aantal fragmenten keramiek fase 1

4.3.2 De oudste sporen

Aan de noordkant van werkput 1 zijn op het diepste niveau (ca. -1,20 NAP) drie sporen aangetroffen die zich in de 12^{de} eeuw laten dateren.

S01 was een langwerpig spoor van 1,90 meter lang en minimaal 0,50 meter breed. In het noordprofiel van de werkput is vastgesteld dat het spoor een diepte van slechts circa 0,50 meter had. De vulling was een brokkelige grijsbruine organische klei met brokjes huttenleem en iets houtskool. Uit het spoor zijn 12 scherven keramiek verzameld (V06, V09 en V11): 4 fragmenten kogelpotaardewerk, 5 fragmenten Pingsdorf-aardewerk en 3 fragmenten Maaslands witbakkend aardewerk. Onder het kogelpotaardewerk bevinden zich minimaal één kogelpot met



Afb. 8 In het noordelijke deel van werkput 1 zijn sporen uit de 12de eeuw aangetroffen, kijkend richting het noordwesten

dakvormige rand (kp-kog-6) en één bakpan met rand met afgeplatte bovenzijde (kp-bak-2). Onder het Pingsdorf-aardewerk bevindt zich een rand van een pot met aanzet van een bandoor (11-C01, afb. 9). Op de schouder is een donkerbruine beschildering aanwezig.

S02 was een klein spoor dat zich in het vlak aftekende als een ronde vorm van 0,70 bij 0,70 meter. Door het spoor is een coupe gezet waaruit blijkt dat het ongeveer 0,70 meter diep was. Uit de vulling komt slechts één scherf, namelijk een rand van een kogelpot (V14). Het is een afwijkend type rand (kp-kog-8), waarvan ook een exemplaar in spoor S03 is gevonden.



Afb. 9 Randscherf van een Pingsdorf-pot met verfversiering uit spoor S01 (V11)

S03 was een groot spoor van ca. 4,00 meter lang en minimaal 2,80 meter breed (afb. 8). Net als spoor S01 had het een diepte van ca. 0,50 meter, zoals goed in het westprofiel van werkput 1 is te zien. De vulling was identiek aan die van S01: brokkelige grijsbruine organische klei met



Afb. 10 De verschillende grondlagen zijn goed te zien in het westprofiel van werkput 1. Het 12de-eeuwse grondspoor S3 is hierin als een ondiepe kuil herkenbaar.



Afb. 11 Scherven kogelpotaardewerk uit spoor S03 (V04 en V08)



Afb. 12 Scherven Pingsdorf-aardewerk uit spoor S03 (V04 en V08)



Afb. 13 Scherven Paffrath-aardewerk uit spoor S03 (V04 en V08)



Afb. 14 Scherven Maaslands witbakkend aardewerk uit spoor S03 (V04 en V08)

brokjes huttenleem en iets houtskool. Het spoor bevatte zeer veel kleine keramiekscherven (V04 en V08, totaal 120 fragmenten): 53 fragmenten Pingsdorf-aardewerk (afb. 12), 31 fragmenten kogelpotaardewerk (afb. 11), 26 fragmenten Paffrath-aardewerk (afb. 13) en 10 fragmenten Maaslands witbakkend aardewerk (afb. 14). Onder de scherven Pingsdorf-aardewerk bevindt zich een rand met bandoor van een pot (pi-pot-2), een rand van een kogelpot (pi-kog-1) en een rand van een beker (pi-bek-). Uit het spoor komen verder enkele brokjes huttenleem en een fragment van een maalsteen van basaltlava.

De sporen werden deels afgedekt door een ophogingslaag van ca. 10 tot 20 cm dik (S09/S15). Hieruit komen 21 scherven keramiek: 10 fragmenten kogelpotaardewerk, 7 fragmenten Paffrath-aardewerk, 3 fragmenten Pingsdorf-aardewerk en 1 fragment Maaslands witbakkend aardewerk.

De sporen S01, S02 en S03 en de oudste ophogingslaag S09/S15 bevatten gezamenlijk 155 scherven (complex 1): 61 fragmenten Pingsdorf-aardewerk (40%), 46 fragmenten kogelpotaardewerk (30%), 33 fragmenten Paffrath-aardewerk (21%) en 14 fragmenten Maaslands witbakkend aardewerk (9,0%). Deze verhoudingen zijn zeer ongebruikelijk. Gesteld kan worden dat kogelpotaardewerk altijd verreweg de grootste categorie vormt. In dit complex is Pingsdorf-aardewerk de grootste groep. De verklaring hiervoor is onduidelijk.



Afb. 15 Voorbeelden van complete kannen van Maaslands aardewerk uit 1175-1200, gevonden op het perceel Dorpsstraat 66 in Zwaag in 2005

4.3.3 Greppel

De greppel (S12) is aangetroffen in werkput 2 en lag haaks op de Dorpsstraat, evenwijdig aan de ontginningsrichting van Zwaag (NW-ZO). Het spoor is over de volledige lengte (16,5 meter) van de werkput aangetroffen (afb. 16). Aan de zuidkant was de breedte 1,10 meter en aan de



Afb. 16 In het vlak van werkput 2 is greppel S12 herkenbaar als een lange baan richting de Dorpsstraat



Afb. 17 Het noordprofiel van werkput 2, kijkend richting de Dorpsstraat. Hierin is een doorsnede door greppel S12 te zien.

noordkant (kant van de Dorpsstraat) minimaal 2,00 meter. Aan de zuidkant was het spoor zeer ondiep (ca. 10 cm onder vlak 1) en bevatte het zeer weinig vondsten. Aan de noordkant was de greppel ca. 0,50 meter diep (afb. 17) en is een kleine hoeveelheid vondsten aangetroffen. De bovenzijde van het spoor bevond zich op -1,00 NAP, wat inhoudt dat de greppel ook nadat

de eerste ophogingslaag (S09/S15) op het terrein werd opgebracht, bleef bestaan.

In totaal zijn in de greppel 41 scherven gevonden (V15, V16, V19, V20, V21 en V22). Kogelpotaardewerk vormt de grootste categorie met 25 scherven (61%, afb. 18). Hierna volgt Paffrath-aardewerk met 9 scherven (22%). Maaslands witbakkend aardewerk (en grijsbakkend) is aanwezig met 5 scherven (12%). Tot slot is 1 scherv Pingsdorf-aardewerk en 1 scherv proto-steengoed aanwezig (beide 2,5%). Proto-steengoed komt voor vanaf ongeveer 1225 tot 1275.

De meeste scherven zijn te klein om de potvormen en -typen te bepalen. De scherven kogelpotaardewerk zijn afkomstig van kogelpotten (bolle potten zonder poten) en één bakpan.



Afb. 18 Randscherf van een oxiderend gebakken kogelpot uit greppel S12 (V15)



Afb. 19 Fragment van een maalsteen van basaltlava uit greppel S12 (V20)

Op basis van de randen kan worden gesteld dat in ieder geval één kogelpot met naar binnen en naar buiten afgeschuinde rand (kp-kog-2), twee kogelpotten met dakvormige rand (kp-kog-6) en één kogelpot met uitstaande rand (kp-kog-10) aanwezig zijn. De bakpan heeft een van boven afgeplatte rand (kp-bak-2). Versiering in de vorm van bezemstreek of vingerveeg op de potten ontbreekt. De scherven Paffrath-aardewerk zijn alle afkomstig van kleine kogelpotten. Als typen zijn in ieder geval de kogelpot met dakvormige rand (bg-kog-1) en de kogelpot met afgeronde rand (bg-kog-5) aanwezig. Bij het Maaslandse aardewerk zijn twee fragmenten van een lensbodem aanwezig. Meest waarschijnlijk is dat deze afkomstig zijn van een kan. De scherf Pingsdorf-aardewerk is een deel van een gewelfde standring van een grote (tuit)pot. De scherf proto-steengoed is een wandfragment dat vermoedelijk afkomstig is van een kan. Een andere vondst uit de greppel is een groot fragment van een maalsteen van basaltlava (afb. 19). Brokken van dergelijke maalstenen worden regelmatig in 12^{de}- en 13^{de}-eeuwse context aangetroffen. Ze dateren uit de periode dat graan nog op huishoudelijk niveau werd gemalen.

4.3.4 Ophogingslaag

Uit de ophogingslaag (S6/S7/S8) direct onder de bovenlaag is een kleine hoeveelheid keramiek verzameld (V2). Deze laag was maximaal ca. 40 cm dik en was op grote delen van het terrein zwaar verstoord door bouw- en sloopwerkzaamheden in de 20^{ste} eeuw. De bovenzijde van de laag bevond zich op maximaal -0,60 NAP. Opmerkelijk is dat alle scherven dateren uit de 12^{de} en 13^{de} eeuw, namelijk 18 scherven kogelpotaardewerk, 5 scherven Pingsdorf-aardewerk, 2 scherven Maaslandswitbakkendaardewerk, 1 scherf Paffrath-aardewerk en 1 scherf roodbakkend aardewerk. Onder de scherven Pingsdorf-aardewerk bevinden zich twee wandfragmenten van een kogelpot met rode verfstrepen (afb. 20.1). Dit soort potjes wordt vaker aangetroffen in 12^{de}-eeuwse context, zoals bijvoorbeeld bij een proefsleuvenonderzoek aan de noordzijde van de Bangert in Zwaag in 2003 (afb. 20.2). Uit de ophogingslaag komen verder enkele brokjes huttenleem (afb. 21). Deze leem is afkomstig van de wanden van een huis.

Op basis van de keramiekvondsten valt vast te stellen dat de laag is opgebracht in de 13^{de} eeuw.



Afb. 20 Twee wandscherven van een kogelpot van Pingsdorf-aardewerk met rode verfstrepen uit de ophogingslaag uit de 13^{de} eeuw (V02). Onder: complete kogelpot van Pingsdorf-aardewerk, gevonden aan de Bangert in Zwaag in 2003.

Waarschijnlijk is grond uit de buurt gebruikt en is daarmee ook 12^{de}-eeuws scherfmateriaal op het perceel beland. Een dergelijke oude ophogingslaag kan vaak in verband met bewoning worden gebracht. We spreken in dat geval van een huisterpje. Deze conclusie is ook bij de veldtoets op het perceel getrokken. Als sporen van bewoning op een huisterpje worden paalkuilen, haardplaatsen, waterputten en dergelijke aangetroffen. In Zwaag zijn dergelijke sporen bijvoorbeeld op perceel Dorpsstraat 66 en Dorpsstraat 294 gevonden. In dit geval ontbreken deze sporen volledig. Op het perceel stond zeer waarschijnlijk in de 13^{de} eeuw geen huis of boerderij. Waarom een ophogingspakket van minimal 40 cm is opgeworpen, is onbekend. Mogelijk was direct ten oosten of westen van het perceel wel bebouwing in deze periode aanwezig.



Afb. 21 Brokjes huttenleem uit de ophogingslaag uit de 13de eeuw (V02)

4.3.5 Perceel Dorpsstraat 174

De aanleg van de bouwput op het belendende perceel Dorpsstraat 174 is vrijwel geen keramiek uit de 12^{de} of 13^{de} eeuw aangetroffen. De verklaring zou kunnen zijn dat de onderkant van de bouwput zich net boven het niveau bevond waarop deze sporen zijn te verwachten. In de hogere lagen zijn echter slechts twee scherven van kogelpotaardewerk aangetroffen en geen enkele andere soort keramiek uit die periode. Indien op dat perceel middeleeuwse bewoning aanwezig is, zouden deze scherven als opspit in hogere lagen worden verwacht. Opmerkelijk is dat wel drie metaalvondsten zijn gedaan die dateren uit de 12^{de} of 13^{de} eeuw. Het betreft drie spinloden.

Het eerste spinlood is een platte ronde schijf met gat in het midden met een diameter van 27 mm. Het lood is aan beide zijden eenvoudig versierd met een soort vakjes. Dit soort loden wordt in West-Friesland regelmatig in middeleeuwse context gevonden. Ze zijn onder andere bij opgravingen in Hoorn, Enkhuizen, Westerblokker, Ursem, Grootebroek en Wognum aangetroffen.¹ Het in Wognum gevonden lood toont aan dat dit type spinlood al in de 12^{de} eeuw voorkwam. De andere vondsten dateren uit de 13^{de} of 14^{de} eeuw.

Het tweede spinlood is eveneens een platte ronde schijf met gat, maar in dit geval is het lood onversierd. De diameter is 29 mm. Vondsten van dit soort eenvoudige spinloden (soms met inkrassingen) zijn bekend uit Hoorn en Enkhuizen.² Deze dateren uit de 13^{de} of 14^{de} eeuw.

Het derde lood is opnieuw een rond lood met gat in het midden. De diameter is 32 mm. Dit lood heeft een opengewerkte vorm als een soort rad. De datering van dit type is onzeker bij gebrek aan goede parallellen, maar vermoedelijk dateert het lood net als de andere spinloden uit de 12^{de} of 13^{de} eeuw.

De vondst van drie spinloden op één locatie is opmerkelijk. Dit wijst sterk op aanwezigheid van bewoning in de directe omgeving.



Afb. 22 Drie middeleeuwse spinloden (diameter 27 mm, 30 mm en 32 mm). Niet op schaal.

1 Schrickx 2006, 116; Duijn 2012, 174-175; Gerritsen 2013, 63; Schrickx 2013, 28-29.

2 Schrickx 2006, 108 en 110; Duijn 2012, 175.

4.3.6 Conclusie

De meeste sporen en vondsten dateren uit fase 1. De oudste sporen zijn enkele ondiepe kuilen waarvan de functie onduidelijk is. Een van deze sporen bevatte opmerkelijk veel kleine fragmentjes keramiek. Op basis van de vondsten zijn ze te dateren in de tweede helft van de 12^{de} eeuw.

Het ontbreken van een restant van een veenlaag duidt erop dat er in deze vroege fase nog geen bewoningsterpje aanwezig was. Mogelijk dateert een greppel uit deze periode. De greppel is vermoedelijk in de vroege 13^{de} eeuw gedempt. Hierna is een dik ophogingspakkert opgebracht waaruit 12^{de} en 13^{de}-eeuws aardewerk komt.

In totaal omvat het vondstmateriaal van fase 1 232 scherven: 92 fragmenten kogelpotaardewerk (40%), 70 fragmenten Pingsdorf-aardewerk (30%), 44 fragmenten Paffrath-aardewerk (19%), 22 fragmenten Maaslands witbakkend aardewerk (9,5%), 2 fragmenten roodbakkend aardewerk (0,9%), 1 fragment proto-steengoed (0,4%), en 1 fragment bijna-steengoed (0,4%). De verhoudingen van de keramieksoorten zijn opmerkelijk. Kogelpotaardewerk komt bij andere vindplaatsen in Zwaag met een veel hoger percentage voor (tussen 74% en 94%). Het lage percentage bij Dorpsstraat 176 ligt niet aan de verzamelwijze, want bij de opgraving zijn alle scherven verzameld onafhankelijk van soort of grootte van de scherv.

4.4 Fase 2

Fase 2 omvat de periode na de 13^{de} eeuw. Uit de archeologische resultaten blijkt overduidelijk dat het perceel onbebouwd was. Sporen en vondsten ontbreken nagenoeg. Het terrein was vermoedelijk eeuwenlang in gebruik als weiland of boomgaard, want er is nauwelijks afval in de bodem beland. Het terrein is ook niet opgehoogd. De hoogte van het maaiveld zoals die in de 13^{de} eeuw tot stand was gekomen, bleef gedurende al die eeuwen ongewijzigd. Enkele metaalvondsten dateren uit de 17^{de} of 18^{de} eeuw, waaronder een ¼ stuber (munt, V05), een klein lakenlood uit Engeland (V07, afb. 23.2) en een gesp (V07, afb. 23.1). De overige metaalvondsten dateren uit de 19^{de} en eerste helft van de 20^{ste} eeuw (o.a. enkele munten).

Hoewel het belendende perceel Dorpsstraat 174 volgens het historisch kaartmateriaal in ieder geval vanaf de 17^{de} eeuw was bebouwd, zijn ook op dat terrein tijdens de begeleiding van de aanleg van de bouwput voor de nieuwbouw weinig vondsten uit de periode na de 13^{de} eeuw gedaan. De meest bijzondere vondst is een (aangetaste) zilveren stuiver uit Nijmegen,



Afb. 23 Gesp en Engels lakenlood uit de 17de eeuw. Niet op schaal.

geslagen in 1602 (afb. 24). Op de voorzijde staat de dubbelkoppige adelaar van het wapen van Mijmegen met rondom de deels leesbare tekst MONETA.NO.REI.PVB.NOVIMAG (nieuwe munt van de stad Nijmegen). Op de keerzijde staat een kruis met de wederom deels leesbare tekst BEATA.GENS.C.VI.DNS.SPES.EI.



Afb. 24 Zilveren stuiver, geslagen in Nijmegen in 1602, diameter 24 mm. Niet op schaal.

5. Beantwoording onderzoeksvragen

In hoofdstuk 3 is overeenkomstig het Programma van Eisen een aantal onderzoeksvragen geformuleerd. In dit hoofdstuk wordt getracht op elk van de vragen een antwoord te geven op basis van de resultaten zoals beschreven in hoofdstuk 4.

Algemene vragen:

1. Zijn archeologische resten op het terrein aanwezig en uit welke periodes dateren deze?

Op het terrein zijn archeologische resten aanwezig. Deze dateren vrijwel alle uit de 12^{de} en 13^{de} eeuw. Sporen uit de periode na de 13^{de} eeuw zijn zo goed als afwezig.

2. Wijzen de eventueel aangetroffen aanwezige archeologische resten op de aanwezigheid van een middeleeuwse huisterp?

Uit het booronderzoek is naar voren gekomen dat op het terrein mogelijk een middeleeuwse terp aanwezig is. Hoewel de archeologische resultaten van de opgraving summier zijn, bevestigen deze in feite wel de conclusies van het booronderzoek. Op het terrein zijn inderdaad sporen uit de 12^{de} en 13^{de} eeuw aanwezig, namelijk enkele kuilen, een greppel en een ophogingspakket. Vooral dit ophogingspakket is opmerkelijk. Dit wijst meestal op de aanwezigheid van een huisterp met bewoning. De hoeveelheid aangetroffen scherven is relatief groot voor een onbebouwd perceel. Kortom: de archeologische indicatoren voor een huisterp zijn aanwezig, maar de sporen van bewoning ontbreken. Wellicht moeten deze ten oosten, westen of misschien zelfs ten zuiden (verwijderd van de Dorpsstraat) worden gezocht. Een aanwijzing dat bewoning aan de westkant aanwezig was, vormt de vondst van drie middeleeuwse spinloden op perceel Dorpsstraat 174.

Specifieke vragen:

3. Wat is de datering van de oudste sporen en vondsten?

Zoals bij de vraagstellingen is aangegeven is het precieze moment van ontginning van de banne Zwaag en de aanvang van de oudste bewoning nog onderhevig aan discussie. Het tot nu toe onderzochte vondstmateriaal wijst op een datering omstreeks 1175, maar een iets hogere ouderdom is niet uitgesloten. Het hier aangetroffen oudste vondstmateriaal dateert duidelijk uit de 12^{de} eeuw. Op basis van de aangetroffen keramiek kan een datering vanaf 1150 zeker niet worden uitgesloten. Helaas is de hoeveelheid vondsten te gering om een goed onderbouwde datering aan het materiaal toe te kennen. Een datering van de oudste bewoning van Zwaag voor 1175 behoort zeker nog tot de mogelijkheden en zal een van de thema's zijn waarop toekomstig archeologisch onderzoek zich zal richten.

4. Valt op basis van de aangetroffen sporen de omvang van het oorspronkelijke perceel / huisterp te achterhalen? Hoe verhoudt zich deze omvang tot de opzet van de oorspronkelijke ontginningspercelen?

Het opgegraven areaal is te klein om de omvang van het oorspronkelijke perceel te achterhalen. Bij de opgraving is slechts één greppel aangetroffen.

5. Zijn sporen van een huis uit de 12^{de}/13^{de} eeuw aanwezig?

Bij de toelichting op de vraagstelling is aangegeven dat sporen van huizen uit de ontginningsfase (12^{de} eeuw) tot nu toe in West-Friesland zeer weinig zijn aangetroffen. Dit komt vermoedelijk deels door de eenvoudige houten constructie waarvan weinig in de bodem behouden blijft, deels

door latere verstoringen en deels doordat nog weinig systematisch archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden. Ook deze opgraving heeft geen sporen van een huis opgeleverd.

6. Kunnen op basis van de aangetroffen resten uitspraken gedaan worden onder de inrichting van het middeleeuwse erf?

Bij de opgraving zijn geen waterputten, erfgrenzen of dierbegravingen gevonden.

7. Zijn vondsten en sporen uit de periode van de 14^{de} tot en met de 16^{de} eeuw aanwezig? Wat zeggen deze over het gebruik van het terrein in deze periode?

Sporen en vondsten uit deze periode ontbreken volledig. Het terrein werd vermoedelijk gebruikt als weiland of boomgaard.

8. Hoe verandert de inrichting van het terrein?

Het areaal van de opgraving is te klein om veranderingen in de inrichting van het terrein vast te stellen.

9. Is vondstmateriaal aanwezig uit de 17^{de} en 18^{de} eeuw en wat vertelt ons dit over de bewoners van Zwaag?

Bij de toelichting op de vraagstelling is verondersteld dat op het terrein in deze periode naar alle waarschijnlijkheid geen bebouwing aanwezig is, maar dat wel afval van bewoners van het belendende perceel in de bodem kan zijn beland. Dit blijkt niet het geval te zijn.

6. Synthese

De archeologische verwachting voor het perceel zoals op basis van het bureauonderzoek en de veldtoets is geformuleerd, is bij de opgraving bevestigd. Inderdaad zijn sporen uit de 12/13^{de} eeuw aanwezig en inderdaad is een ophogingspakket uit die periode aangetroffen. Dit komt overeen met de resultaten van het booronderzoek. Bij het booronderzoek was het opmerkelijk dat in diverse boringen middeleeuwse scherven werden aangetroffen. Ook bij de opgraving is relatief veel middeleeuws materiaal gevonden, wat een goede indicator is voor de aanwezigheid van een middeleeuwse huisterp. Echter: sporen van bewoning uit de 12^{de}/13^{de} eeuw ontbraken. De aanwezige grote verstoringen van de bodem die bij de sloop van de bebouwing moeten zijn ontstaan, verklaren dit niet volledig. Op de onverstoorde delen van het terrein ontbraken de bewoningsresten namelijk ook. De ophogingslaag en de vondsten wijzen erop dat vlak in de buurt een terpje moet liggen.

Ondanks de afwezigheid van bewoningssporen heeft de opgraving, zeker gezien het geringe opgegraven areaal en het geringe tijdsbestek waarbinnen het onderzoek heeft plaatsgevonden (2 dagen inclusief aanleggen bouwput) toch waardevolle informatie opgeleverd. Het oudste vondstmateriaal dateert duidelijk uit de 12^{de} eeuw. Dit is de periode waarin het gebied waarin Zwaag ligt, is ontgonnen en de eerste kolonisten zich langs het dorpslint vestigden. Het precieze moment van vestiging is nog aan discussie onderhevig. De vondsten op perceel Dorpsstraat 176 geven aanleiding de aanvang wellicht iets vroeger dan de verondersteld datering in 1175 te plaatsen. Toekomstig archeologisch onderzoek zal dit moeten uitwijzen.

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2004: *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*, Assen.

Besteman, J.C., 1990: 'North Holland AD 400-1200: turning tide or tide turning?', in: J.C. Besteman/J.M. Bos/H.A. Heidinga (eds.), *Medieval Archaeology in the Netherlands. Studies presented to H.H. van Regteren Altena*, Assen/Maastricht.

Boon, P., 1991: 'Voorland en inlagen. De Westfrieze strijd tegen het buitenwater', *West-Frieslands Oud en Nieuw* 58, 78-111.

Duijn, D.M., 2012: Huis en haven onder de straat. Archeologisch onderzoek tijdens rioolwerkzaamheden van de Noorder Havendijk tot de Compagniesbrug in Enkhuizen. *West-Friese Archeologische Rapporten* 46, Hoorn.

Gerritsen, S., 2013: De schaduw van Hooge Werffe. Archeologisch onderzoek langs een vergeten middeleeuwse bewoningsas aan de Zuidergouw in Ursem, gemeente Koggenland. *West-Friese Archeologische Rapporten* 51, Hoorn.

Sanke, M., 2002: Die mittelalterliche Keramikproduktion in Brühl-Pingsdorf. Technologie – Typologie – Chronologie. *Rheinische Ausgrabungen* band 50.

Schrickx, C.P., 2006: Het onderzoek op het terrein van de voormalige Winston bioscoop te Hoorn (campagne 2004). De opgraving op de percelen Grote Noord 4 en 6. *Verslagen van de Archeologische Dienst Hoorn* 3, Hoorn.

Schrickx, C.P., 2009a: Bewoningssporen vanaf de 12^e eeuw aan de Dorpsstraat van Zwaag (gemeente Hoorn). De opgraving op het perceel Dorpsstraat 66. *Verslagen van de Archeologische Dienst Hoorn* 5.

Schrickx, C.P., 2009b: Archeologisch onderzoek op het perceel Dorpsstraat 186 in Zwaag. *Hoornse Archeologische Rapporten* 13.

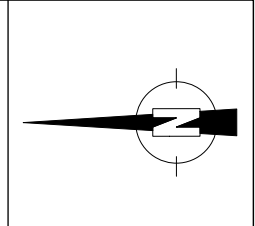
Schrickx, C.P., 2009c: Een 12^{de}-eeuwse huisterp. Archeologisch onderzoek op perceel Dorpsstraat 294 in Zwaag. *Hoornse Archeologische Rapporten* 12.

Schrickx, C.P., 2010B. 'Een schamel dorpken, in: J. Buchner, R. Lodde-Tolenaar en C. Schrickx, De Hervormde Kerk van Zwaag. De kerk, het dorp, de geschiedenis. *Bouwhistorische Reeks Hoorn* deel 14, 23-51.

Verhoeven, A.A.A., 1998: Middeleeuws gebruiksaardewerk in Nederland (8^{ste}-13^{de} eeuw). *Amsterdam Archaeological Studies* 3, Amsterdam.



<div>S 08</div>	spoornummer	<div>1</div>	profielnummer	<div></div>	muren	<div></div>	natuurlijke bodem
<div>V 14</div>	vondstnummer	<div></div>	locatie profiel	<div></div>	fase 1: spoor	<div></div>	verstoord
<div>M 02</div>	monsternummer	<div></div>	grondslagpunt	<div></div>	fase 1: greppel	<div></div>	moderne stoep
<div></div>	contour werkput	<div></div>		<div></div>	fase 2: spoor	<div></div>	moderne rijweg



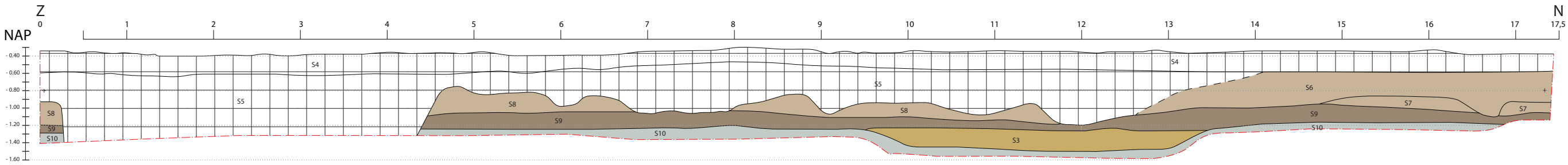
Bijlage 1

Gemeente Hoorn, Zwaag, Dorpsstraat 176
Project 368
Tekenaar C.P. Schrickx
© Archeologie West-Friesland 2013

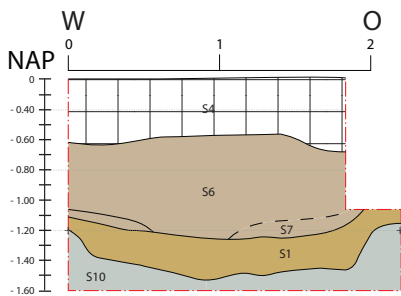
Alle sporen kaart

OM-nummer 56270
Schaal 1:100 (A3)

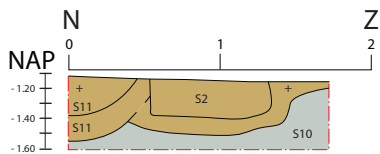
① Westprofiel werkput 1



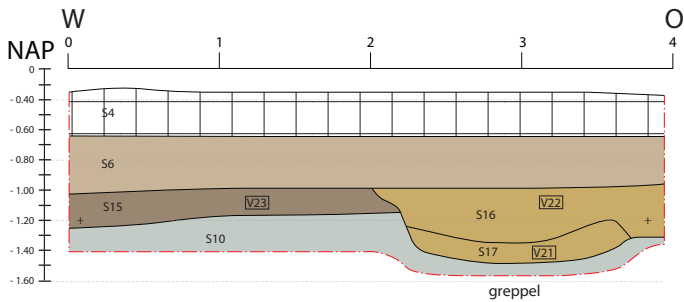
② Noordprofiel werkput 1




④ Coupe S2



③ Noordprofiel werkput 2



<div>S 08</div>	spoornummer	<div></div>	muren	<div></div>	fase 1: spoor
<div>V 14</div>	vondstnummer	<div></div>	hout	<div></div>	fase 1: ophogingslaag
<div></div>	contour profiel	<div></div>	natuurlijke klei	<div></div>	fase 1: ophogingslaag
<div>1</div>	profielnummer	<div></div>	Hollandveen	<div></div>	verstoorde bodem

Bijlage 2		Profielen	
Gemeente Hoorn, Zwaag, Dorpsstraat 176			
Project 368		OM-nummer 56270	
Tekenaar C.P. Schrickx		Schaal 1:50 (A3)	
© Archeologie West-Friesland 2013			

Bijlage 3: determinatielijst keramiek

Vnr	Snr	Complex	Datering	ID	Materiaal	Vorm	Typecode	Rand	Wand	totaal	MAE	Datering	Opmerkingen
1		bovenlaag	1700-1900		Pingsdorf-aw	indet	pi-	0	2	2	1	1100-1225	kleine wandfragmentjes
					steengoed 4	kan	s4-kan-	0	1	1	1	1275-1300	klein wandfragmentje
					kogelpot-aw	kogelpot	kp-kog-	0	2	2	1	1100-1300	kleine wandfragmentjes
					witbakkend	indet	w-	0	2	2	1	1700-1800	
					porselein	bord	p-bor-	0	1	1	1	1650-1750	Chinees
					majolica	bord	m-bor-	0	1	1	1	1700-1850	Fries
					faience	bord	f-bor-	1	3	4	1	1700-1800	Delfts
					steengoed 2	fles	s2-fle-	0	3	3	1	1700-1900	mineraalwaterfles
					steengoed 2	kan	s2-kan-	0	1	1	1	1550-1650	
					roodbakkend	indet	r-	1	4	5	1	1700-1900	late vormen
					industrieel wit	bord	iw-bor-	1	0	1	1	1800-1900	
					industrieel wit	indet	iw-bor-	1	1	2	1	1800-1900	
					Europees porselein	indet	ep-	1	0	1	1	1850-1925	
2		ophogingslaag	1150-1300		Paffrath aw	kogelpot	bg-kog-	0	1	1	1	1100-1300	zeer klein wandfragmentje
					Pingsdorf-aw	indet	pi-	0	3	3	1	1100-1225	kleine wandfragmentjes
					Maaslands wit	kan	wm-kan-	0	2	2	1	1100-1250	fragment lensbodem
					roodbakkend	indet	r-	0	2	2	1	1200-1500	
					kogelpot-aw	bakpan	kp-bak-2	1	0	1	1	1100-1300	
					kogelpot-aw	kogelpot	kp-kog-11	1	0	1	1	1100-1300	
					kogelpot-aw	kogelpot	kp-kog-	1	0	1	0	1100-1300	
					kogelpot-aw	kogelpot	kp-kog-1	1	0	1	1	1100-1300	mogelijk standing
					kogelpot-aw	kogelpot	kp-kog-	0	14	14	0	1100-1300	
					Pingsdorf-aw?	kogelpot	pi-kog-	0	2	2	1	1100-1225	rode verfstrepen, lijkt kogelpot-aw-baksel
					Maaslands wit	indet	wm-	0	1	1	1	1100-1250	klein wandfragmentje met loodglazuur
					Pingsdorf-aw	indet	pi-	0	3	3	1	1100-1225	
					Paffrath aw	kogelpot	bg-kog-	0	6	6	1	1100-1300	
3		laag op zavel	1150-1200		kogelpot-aw	kogelpot	kp-kog-2	1	0	1	1	1100-1300	
					kogelpot-aw	kogelpot	kp-kog-	0	6	6	0	1100-1300	1 fragment standing
					steengoed 5	kan	s5-kan-	0	1	1	1	1200-1275	standing
					Paffrath aw	kogelpot	bg-kog-1	1	0	1	1	1100-1300	dakvormig randje
					Paffrath aw	kogelpot	bg-kog-	0	5	5	0	1100-1300	kleine wandfragmentjes
					kogelpot-aw	kogelpot	kp-kog-8	2	0	2	1	1100-1300	atypische rand
					kogelpot-aw	kogelpot	kp-kog-6	1	0	1	1	1100-1300	
					kogelpot-aw	kogelpot	kp-kog-	0	14	14	0	1100-1300	
4	3	spoor	1150-1200										

														fragment lensbodem, wandfragment met loodglazuur hoge hals, geel baksel met rode verfstrepen kleine wandfragmentjes
6	1	spoor	1150-1250		C01	Maaslands wit Pingsdorf-aw Pingsdorf-aw	kan beker indet	wm-kan- pi-bek- pi-	0 1 0	3 0 5	3 1 5	1 1 0	1100-1250 1100-1225 1100-1225	fragment lensbodem
8	3	spoor	1150-1200			kogelpot-aw Maaslands wit Maaslands wit Paffrath aw Pingsdord-aw Pingsdorf-aw Pingsdorf-aw Pingsdorf-aw	kogelpot kan kan kogelpot pot? pot kogelpot indet	kp-kog- wm-kan- wm-kan- bg-kog- pi-pot- pi-pot-2 pi-kog-1 pi-	0 1 0 0 2 1 1 0	14 0 6 20 3 0 0 39	1 1 0 6 20 5 1 1 39	1 1 0 0 1 1 1 0	1100-1300 1100-1200 1100-1250 1100-1300 1100-1200 1100-1225 1100-1225	manchetrand wandfragmenten met loodglazuur bol randje, geel baksel met oranje verfstrepen bandoor enkele scherven met rode/bruine verfstrepen
9	1	spoor	1150-1250			kogelpot-aw kogelpot-aw Maaslands wit Pingsdorf-aw	bakpan kogelpot indet beker?	kp-bak-2 kp-kog- wm- pi-bek- pi-	1 0 0 1 0	0 1 1 0 2	1 1 1 1 2	1 1 1 1 1	1100-1300 1100-1300 1100-1250 1100-1225	aanzet steel lichtrood baksel mogelijk randje van beker 1 geel baksel met rode verfstreep
11	1	spoor				Pingsdorf-aw Maaslands wit kogelpot-aw kogelpot-aw Pingsdorf-aw	indet indet kogelpot kogelpot pot	pi- wm- kp-kog-6 kp-kog- pi-pot-2	0 0 1 0 1	2 1 0 1 0	2 1 1 1 1	1 1 1 0 1	1100-1225 1100-1250 1100-1300 1100-1300 1100-1225	Brunssum-Schinveld?
13		bovenlaag	1150-1900			steengoed 2 Paffrath aw kogelpot-aw witbakkend industrieel wit	kan kogelpot kogelpot indet bord	s2-kan- bg-kog- kp-kog-13 w- iw-bor-	0 0 1 1 1	1 1 0 0 0	1 1 1 1 1	1 1 1 1 1	1400-1600 1100-1300 1100-1300 1700-1800 1800-1900	parelrand
14	2	spoor	1100-1300			kogelpot-aw	kogelpot	kp-kog-8	1	0	1	1	1100-1300	atypische rand
15	12	greppel	1150-1300			kogelpot-aw kogelpot-aw kogelpot-aw	kogelpot kogelpot kogelpot	kp-kog-6 kp-kog-2 kp-kog-	1 1 0	0 1 1	1 1 1	1 1 0	1100-1300 1100-1300 1100-1300	oxiderend baksel, ver uitstekende dakvormige rand
16	12	greppel	1150-1250			Maaslands wit steengoed 5 Pingsdorf-aw kogelpot-aw Maaslands grijs	indet kan pot kogelpot indet	wm- s5-kan- pi-pot- kp-kog-1 wm- pi-pot-	0 0 0 1 0	1 1 1 0 1	1 1 1 1 1	1 1 1 1 1	1100-1250 1225-1275 1100-1225 1100-1300 1100-1250	fragment standing lichtrode breuk, grijs oppervlak fragment gewelfde standing
17	13	spoor	1150-1250			Pingsdorf-aw	pot	pi-pot-	0	1	1	1	1100-1225	

18	14	spoor	1150-1250		Maaslands wit	kan	wm-kan-	0	1	1	1	1100-1250	lichtrood baksel met loodglazuur
19	12	greppel	1150-1300		kogelpot-aw kogelpot-aw Paffrath aw	bakpan kogelpot kogelpot	kp-bak-2 kp-kog- bg-kog-	1 0 0	0 3 1	1 3 1	1 1 1	1100-1300 1100-1300 1100-1300	
20	12	greppel	1150-1250		Maaslands wit Paffrath aw Paffrath aw Paffrath aw kogelpot-aw kogelpot-aw kogelpot-aw	kan kogelpot kogelpot kogelpot kogelpot kogelpot kogelpot	wm-kan- bg-kog-1 bg-kog-5 bg-kog- kp-kog-2 kp-kog-10 kp-kog-	0 1 1 0 1 1 0	3 0 0 4 0 0 0	3 1 1 1 4 1 1	1 1 1 0 1 1 0	1100-1250 1100-1300 1100-1300 1100-1300 1100-1300 1100-1300 1100-1300	2 fragmenten lensbodem dakvormig randje afgeronde rand
21	17	profiel: greppel	1100-1300		kogelpot-aw	kogelpot	kp-kog-	0	1	1	1	1100-1300	
22	16	profiel: greppel	1150-1300		kogelpot-aw kogelpot-aw Paffrath aw blauwgrijs aw	kogelpot kogelpot kogelpot kogelpot	kp-kog-6 kp-kog- bg-kog- bg-kog-	1 0 0 0	0 4 1 1	1 4 1 1	1 0 1 1	1100-1300 1100-1300 1100-1300 1100-1300	kleine wandfragmentjes klein wandfragmentje uitwendig metaalglans, breuk niet gelaagd
23	15	profiel: laag op zavel	1150-1300		kogelpot-aw kogelpot-aw Paffrath aw	kogelpot kogelpot kogelpot	kp-kog-6 kp-kog- bg-kog-	2 0 0	0 1 1	2 1 1	1 0 1	1100-1300 1100-1300 1100-1300	
								39	217	256	76		

Bijlage 4: determinatielijst metaal

Vnr	Snr	Complex	Datering	ID	Materiaal	Vorm	totaal	afmeting	Datering	Opmerkingen
1		aanleg wp1	1700-1900		messing	indet	1			soort dop met schroefdraad
5	3	spoor	1700-1800		koper	munt	1		17...	1/4 stuber
7		aanleg wp 1	1700-1965		lood	kogel	2			kleine musketkogels
					messing	haak	1			
					lood	verzeggellood	1			
					koper	munt	1		1873	1 cent Willem
					koper	munt	1		1913	1 cent Willem
					koper	munt	1		1955	1 cent
					koper	munt	1		1965	1 cent
					zilver	munt	1		1849	10 cent Willem
					messing	gesp	1			dubbelovaal met middenstijl
					messing	indet	2			
12		aanleg wp 2	1700-1961		koper	munt	1		1961	1 cent
					lood	lakenlood	1			Engeland
					koper	munt	1		1961	1 cent
					messing	indet	2			
100		bouwput D178 11-6-2013	1150-1918		tin	lepel	1		1857	1/2 cent
					koper	munt	1		1918	2 1/2 cent
					koper	munt	1		1913	1 cent
					koper	munt	1		176..	duit Holland
					koper	munt	1		1908	1 cent
					koper	munt	1		1827	1 cent
					tin	knoop	2			1 plat en 1 bol
					koper	amusementsmunt	1			vz: for amusement only, kz: part & property of the machine
					lood	verzeggellood	1			vz: Pen, kz: 149
					divers	indet	5			
				M01	zilver	munt	1			1 stuiver Deventer
				M02	lood	spinlood	1	29 mm	1100-1400	schijf met gat, onversierd
				M03	lood	spinlood	1	27 mm	1100-1400	schijf met gat, vakjesversiering
				M04	lood	spinlood	1	32 mm	1100-1400	radvormige schijf met gat
							39			

Bijlage 5: determinatielijst overig

Vnr	Snr	Complex	Datering	ID	Materiaal	Vorm	totaal	MAE	afmeting	Opmerkingen
2		ophogingslaag	1150-1300		huttenleem natuursteen		5	1		
4	3	spoor	1150-1200		basaltlava huttenleem	maalsteen	1	1		klein brokje rode zandsteen
8	3	spoor	1150-1200		huttenleem vuursteen		4	1		
9	1	spoor	1150-1200		huttenleem natuursteen		2	1		
11	1	spoor	1150-1200		leisteem		1	1		klein kiezel
20	12	greppel	1150-1250		huttenleem basaltlava	maalsteen	1	1		
							1	1		groot brok basaltlave van maalsteen
							19	11		



ISSN 2210-5364

